

CSEL. 17, 18, 32.: Némelyek pedig az epikureus és stoikus bölcselők közül vetekednek vala ő vele ; és azok közül némelyek ezt mondják vala: Mit akar mondani e csácsogó ember? Némelyek pedig mondának: Idegen Istennek hirdetőjének láttatik lenni: mivel hogy a Jézust és a feltámadást hirdeti vala nékik . . . Mikor pedig halották volna a halottaknak feltámadásokat, némelyek patvarokodnak vala, némelyek pedig ezt mondják vala: Ezután ismét akarunk e felől tőled érteni.

Két irány lép előtérbe k! a felolvasott alapigékben. Egyfelől a kételkedés, a hitetlenség az epikureus és stoikus gondolkozókban, másfelől a hit, a keresztény szellem a népnek egy részében. . . . De Pál apostol kortársainak eme gondolkozása avagy nem

egszersmind a jelené is? Mindig voltak és vannak ma is zsidók és görögök, hívők és kételkedők. Az emberiség életében a hitnek mindig nyomában volt a kételkedés, a hitetlenség; a kettő egymással szemben mindig mint ellenséges hatalom jelentkezik. A mennynek a föld mindig ellentéte volt; az angyaloknak az ördögökkel mindig harcolniuk kellett; Ádámot Luczifer folyton zavarta csábításaival; Faustnak Mephisto volt kísérője; a jó szelleme a rosszé ellen örökös harcot vitt és fog vinni mindaddig, míg az isteni az emberben teljes győzelmet, örökkétartó, zavartalan uralmat nem nyerend.

Vizsgáljuk kk! a fölolvastott alapigéket a halhatatlanság dicső ünnepén, melyet idvezítőnk, a Jézus nevével öszszeköttetésben ülünk, az előrebocsátottak szempontjából.

„Némelyek pedig az epikureus és stoikus bölcselek közül vetekednek vala ő vele; és azok közül némelyek ezt mondják vala: Mit akar mondani e csácsogó ember? Némelyek pedig mondának: Idegen Istennek hirdetőjének láttatik lenni: mivelhogy a Jézust és a feltámadást hirdeti vala nekik“.

E szavak minket kk! egyenesen a görög szellemi élet központjába, Athenbe vezetnek, s szemeink előtt áll Pál apostol, a mint a piacon a nagy sokaságnak beszél. Jézusnak eme lánglelkű követője nemcsak a szegényeknek prédikálta az evangeliumot, hanem mestere intését követve minden népnek. Eljött tehát az akkori műveltség főhelyére is, és Athen közterén, hol annyi nagy bölcselek s híres szónok, egy Sokrates, Plato és Demosthenes hirdették a tudomány, művészet és bölcselet igéit, prédikálta a megfeszített Jézus Krisztust és az ő feltámadását.

Nem szükség, úgy hiszem, nektek mon-

danom, hogy mi volt a görög műveltség. Az atheneiek ismerték a szellem magasra szárnyalását. Homéros költészetében érezték, hogy az emberi miként emelkedik fel az isteniig s az istenek miként szállnak alá a földre. Pindaros lantja oly himnuszokban zengett a görög népnek, melyek a zsidó szent zsoltosmák hangjaira emlékeztetnek. A görög műveltségben, a görög szellem fenséges termékeiben fölvilan itt-ott egy-egy sugara ama hitvilágnak, melynek fénylő fáklyáját a tenger másik partján, ott ama kicsiny szögletben, Izraelben Istennek választott népe lobogtatta. Athenben „az ismeretlen Istennek” oltárt emeltek. A görög népnek volt Krisztusa is Sokratesben. És hogyha Kelet hitesei a görög földön Sokrates és Plato idejében jelennek meg, kik kortársaikat nemcsak a testi szépségért, hanem magasztos, isteni eszményekért is tanították lelkesülni, Pál apostoltnálán vállaira fölemelve diadallal viszik vala

az Areopagusra. Ah! de a nép abból az eszményiségből, hová Sokrates és Plato emelték, már nagyon aláesett volt; a földi körén túl nem birt látni; a túlvilági eszmék nem lelkesítették. Plato eszményi világát kiszorította szelleméből az epikureus és stoikus tan földi bolygója. Az epikureus és stoikus bölcsélet uralkodott akkor Athenben. Epikureusok és stoikusok voltak a nép vezérei, oly szellemű férfiak, a kik nem hittek semmiben, a mi a földin, az érzéken túlterjed. Ők nem tudták az eszméket túlvilági fényességükben szemlélni, sem oly ismereteket, eszméket igazságoknak tartani, melyeket nem a tapasztalatból merítettek. Mintha nélkülöztek volna a léleknek ama finomabb elemeit, melyek a marandó, az örökkévaló után vágyakoznak; csak az érzékekre építettek, csak arra, a mit a szem látott, a kéz tapintott; csak természeti törvényeket ismertek el s legfőbb elvük ez vala: „Élj öszszhangzásban a természettel”.

És a midőn Pál apostol lelke mélységéből kezdette kitárni amaz örök tanokat a láthatatlan Istenről, a Jézus Krisztusról és az ő feltámadását hirdeti vala nekik; midőn az érzéki tudást túlszárnyaló, az előtt megfoghatatlan dolgokról szólott a meggyőződés hatalmával s próféta lelke egész teljességét öntötte szavaiba, hogy amaz üdvigék: Isten, Krisztus és halhatlanság megtalálják az utat az athenebeliek szívéhez is: az epikureus és stoikus gondolkozók vetekednek vala és azt mondják vala: „Mit akar mondani e csácsogó ember?”

Ime a kételkedő, a hitnélküli bölcselők így fogadják a hit apostolát.

És vajjon nem találjuk-e fel e hitnélküli irányt korunkban is? Mintha csak Epikuros szelleme s nem a Jézusé támadt volna fel!

A tudós körökben Epikuros üli diadalát; s a népszellemben is csábit, kísért. Alig kostolt belé a tudomány pyreusi forrásába az ifjú lélek s már Epikurost, Demokritost vagy Comte-ot vallja mesterének. Tudósaink közül egy némelyik oly fontos arczczal beszél, mintha csak a mindenség kulcsát hordozná zsebében, melylyel az ég és föld minden titkos rejtekét fölnyithatná. Más eszmék nem léteznek, csak a melyeket a jelenségekről von el az emberi ész. A vallási gondolatok a képzelődés szülöttei, melyekkel egyes rajongók nyomorították meg az emberiséget. A benső, a lelki szemlélődés termékei nem sok hasznot hajtanak nemünknek; az igazságot az üvegcső végén kell keresnünk csupán, mely a kísérlet eredményét mutatja. A tapasztalaton, az érzéken túllépni, ha talán valami benső sejtelem vonzaná is, nem akarnak, tudományos álláspontjuk nem engedi. És hogyha eljövünk ma is kezünkben a Krisztus

evangeliumával és beszélünk égi, mennyei dolgokról, melyeket szem nem látott, fül nem hallott; beszélünk a hit nagy erejéről, újjászülő hatalmáról, azokról a fenséges isteni tanokról, melyeket a Jézus lábainál ülve, vagy a kereszt alatt csodálva tanultunk; beszélünk a feltámadás halhatatlan tényeiről és a nagy ünnepen hirdetjük a lélek halhatatlanságát, a jövő életet, hirdetjük hittel és lélekkel, mert Jézussal a mi szemeink is láttak Istennek megnyilatkozott egeiből s keblünket mi is hevülni érezzük a keresztény örök igazságokért: minden lelkesülésünk, minden szent hevületünk aligha nem ily hangokra talál azoknál: „Mit akar mondani e csácsogó ember? A halhatatlanságot akarja prédikálni, bizonyítani nekünk? Nem hiszünk benne“. S mintha a sokaságtól is visszhangozni hallanám szavukat: mit akar mondani ez ember; s mintha népünkben is csatlakoznának a kételkedés és hitetlenség eme tagadó

kiáltásában, mely a lélek erős temploma és az Úr ellen emelkedik fel.

Így fogadják ma is az epikureus és más hasonló bölcselők s követőik a hit apostolát. Veszekednek és csodálkozva kérdezik: „Mit akar mondani ez ember?“

De menjünk tovább k! s figyeljünk más hangokra, melyek talán kellemesebben fogják fülünket érinteni. „Mikor pedig hallották volna a halottak feltámadását, némelyek ezt mondják vala: Ezután ismét akarunk e felől tőled érteni“.

Pál apostol hatalmas szónoklatának, melyet az Areopaguson tartott, volt mégis hatása. Voltak mégis az athenebeliek között, kiknél az epikureus és stoikus tanok nem nyomták el egészen a lelket s az ismeretlen utáni vágyat. Ő lélekből szólott s oly igaz-

ságokat, melyek a legnagyobb vallásos szellem tanításaiból s élete és halála csodás eseményeiből valának véve. S hallgatói némelyikének kebléből feltörték a vágyak, melyek az örökkévalót, az istenit szomjuhózzák; szívükben megrezdült a húr, mely a mennyei hangokat tovább szállítá; lelkük üdvvel teljesedett be. Örömet hallgatták az apostolt a láthatatlan Istenről és a Jézus Krisztusról. S a midőn megértették, hogy a Jézusban a lélek örökkévalóságát hirdeti, megértették, hogy az ember a halállal nem vész el, hanem megdicsőült alakot öltve, pályáját tovább folytatja a végetlen tökéletesedés útján, míg az epikureusok patvarkodtak, azok így szólanak: „Ézután ismét akarunk e felől tőled érteni“.

Bármily sok követőt számlál is hivei közé az az irány, melynek a görögöknél Epikuros, a rómaiaknál Lucretius volt a képviselője; bármennyire beleélte is magát némelyek

szellemébe a jelenségek tudománya; bármily lövegeket bocsássanak is némelyek a természettan, vegytan és eröműtan magasan képzelt erődeiből a keresztény hit elvénültnek tartott templomára: az önfelemelt földi istenek mellett vannak az Istennek e földön még engedelmes gyermekei is. Vannak, a kiknek hogyha hirdetjük az üdv igéit, a kereszténység fenséges elveit, patvarkodás és megvetés helyett szeretettel ölelnek keblükre. Vannak, a kik hiszik, hogy az embernek a lelkéből felhozott eszmék, bár végetlen és meghatározhatatlan természetűek, sokkal inkább örök igazságok, mint a melyeket az érzékek nyujtanak s egy újabb tapasztalat megdőnt. Vannak, a kik hisznek a szemünk és kezünk által elérhetlen dolgokban, a kik tudományuk és műveltségük mellett is szükségét érznek, hogyha ama végetlen mélységű örök forrásból lelkük égi vágyait mennyei harmat nem öntözi. Vannak, a kiknek hogyha azt mondjuk,

hogy a lélek örök, halhatatlan, mert szívünk úgy érzi, bensőnk azt sugja, más bizonyítékot ennél nem kérnek. Vannak, a kik hisznek a láthatatlan Istenben, Jézus igéi üdvözítő erejében s örök igazságában, a kiknek, hogyha egy ily ünnepen ismételten hirdetjük, hogy lelkünkre egykoron Isten dicsőséges hajlékaiban örökkévalóság várakozik, így szólanak: „Ezután is akarunk tőled e felől érteni!”

Mindig voltak és fognak is lenni kik! hívők és kételkedők, keresztények és epikureusok, vallásosak és vallástalanok. Mindig voltak és fognak is lenni, kik a lélek halhatatlanságában hisznek és olyanok, a kik nem hisznek, valameddig csak az emberek egy része a gondolkodás tapasztalati vonalán áll csupán és azontúl mit sem fogadnak el. Az ilyenek kétkedni fognak ezután is és har-

czolni azok ellen, kik a szellemi vonalon megkisértik a tapasztalat körén túl eső dolgokról is gondolkozni. A gondolkodás eme két iránya küzdeni fog egymással, küzdeni talán enlelkünkben is. Vigyázzunk! nehogy megtántorodjunk. Hallgassunk keblünk benső szózatára, az isteni, a jobb részre s álljunk erősen a hitben. Érezzen és gondolkozzék bennünk ne csak egyik felünk, hanem érezzen és gondolkozzék az egész ember. Ápoljuk lelkünkben a gyakorlati ismeretek mellett a magasztos keresztény eszméket, melyek úgy a mint Jézus hirdette, annyi száz esztendő ellenséges áramlatai ellenére is az emberiség legdrágább kincsei maradtak. Ápoljuk a jövő élet, a halhatatlanság hitét, mely örök vigasz a földi szenvedésekben, biztató ígéret kedveseink sírjánál, gyönyörteljes kilátás, — melyet keblünk befogadni gondolatban is alig bír — lelkünknek ama tiszta égi honban való végetlen tökéletesedésére. Ápoljuk az

örökkévalók iránti szeretetet, ápoljuk az istenit, hogy ez a szellem üljön diadalt mibenünk és mindenekben, ez győzedelmeskedjék a föld daemona felett Istennek egész teremtet világában.

Ámen.

A SZEN

INDI